

Recenze

Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J.: Pedagogika volného času

Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2003. 105 s. (Texty pro distanční studium.) ISBN 80-7290-128-1.

Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství – Centrum pro distanční vzdělávání – v ediční řadě textů pro distanční vzdělávání uvádí jmenovanou publikaci. Opět se sešel tým ve složení: Bedřich Hájek, Břetislav Hofbauer a Jiřina Pávková. Tito erudovaní autoři s terénními zkušenostmi ve volnočasovém prostředí dětí, mládeže a dospělých jsou známí zasvěceným čtenářům zejména z několika vydání knižního titulu Pedagogika volného času prostřednictvím nakladatelství Portál. Svou neutuchající tvůrčí aktivitou dotvrzují, že volný čas, uskutečňovaný v individuálním čase člověka od dětství až po seniorský věk, oprávněně zasluhuje, aby se o něm též zasvěceně psalo, čemuž sami část svého volného času věnují.

Učební text je strukturován podle požadavků na studijní literaturu pro distanční vzdělávání (cíl kapitoly, její struktura, shrnutí, kontrolní otázky, úkoly a literatura). Čtenáře uvádí prostřednictvím osmi logicky na sebe navazujících kapitol do teoretických zřetelů a v praxi realizovaných i možných forem volného času dětí a mládeže v práci učitelů a vychovatelů.

Tvůrci a uspořadatelé publikace postupují od základních otázek volného času (1. kap., 1.1 až 1.3), který je významnou součástí života a výchovy člověka a do jehož zhodnocování prostřednictvím výchovy je systémově intervenováno. Předkládají inteligentní terminologické předpolí pro další tematické oblasti. Životní styl člověka odráží prožívání jeho života i ve volném čase, svobodném od povinností (2. kap., 2.1. až 2.5). Děti a mládež potřebují poučené průvodce, aby nebloudily a neohrožovaly sebe ani své okolí, záleží na tom, v jakém prostředí svůj volný čas tráví. Ve třetí kapitole (3.1. až 3.6) je prezentován přehled základních pedagogických pojmů (cíle, obsah, metody, formy a obecné požadavky na výchovu ve volném čase). Člověk prožívá svůj volný čas jednak individuálně a jednak skupinově. Pozornost autorů je tedy oprávněně zaměřena také na sdružování dětí a mládeže (4. kap., 4.1 až 4.4), kde jsou naznačena východiska, sdružení a organizace, neformální

skupiny a další způsoby sdružování dětí a mládeže. Zařízení pro výchovu ve volném čase by měla splňovat z hlediska celostního pojetí zdraví svěřenců psychohygienická pravidla pro režimová opatření, materiální vybavení a mezilidské vztahy (5. kap., 5.1. až 5.5). Pedagogická profese má své významné místo v oblasti volného času dětí a mládeže, a proto si zaslouhuje jak v přípravném, tak i v dalším vzdělávání vědomé zaměření, nelze též pominout nutnost odborné přípravy i v oblasti dobrovolných pedagogických pracovníků. Je uvedeno zajímavé srovnání odlišností v práci učitelů a vychovatelů při uplatňování výchovných stylů a způsobů komunikace se zaměřením na volný čas dětí a mládeže, způsobů prožívání volného času, čemuž se zejména mladý člověk učí. Volný čas je v popředí zájmu též evropských a světových institucí, své významné místo zde zaujímá UNESCO. Ve výchovné volnočasové praxi by se měl uplatňovat taktéž mezinárodní zřetel (7. kap., 7.1 až 7.4). Poslední, 8. kapitola (8.1 až 8.5) naznačuje, kam směřuje vývoj ve výchovném zhodnocování volného času, které základní přístupy lze uplatňovat ve volném čase k jeho účastníkům i z hlediska prostorového a institucionálního. Své pozitivní možnosti ovlivňování mají média. Bylo by dobré, kdyby to dobré převažovalo stále více a zejména mladou generaci inspirovalo také k pozitivním a společensky akceptovatelným nejen volnočasovým aktivitám. Média také otevírají šance prostředkům hromadné komunikace (8. kap., 8.1 až 8.5).

Přeji publikaci z tvůrčí dílny autorů, které iniciovala garantka ediční řady textů pro distanční vzdělávání PhDr. Jana Kohnová, Ph. D., aby našla pozorné čtenáře, jakož i studenty, a pokud by bylo možné, aby se dostala i mimo účastníky distančního vzdělávání na Univerzitě Karlově a její Pedagogické fakultě.

Antonín Bůžek

Životní cesta jako proces výchovy a sebevýchovy – Dialogy s Josefem Maňákem nejen o pedagogice

Brno: Konvoj, 2003. 65 s.

Útla knížka. Napadne každému, kto ju uvidí. Nenápadná? Možno. Ale len na prvýkrát. Kto sa do nej zahľadí a začíta, pochopí, že prvý dojem klame. Stretol som sa s prof. Maňákom osobne. Niekoľkokrát. Musím konštatovať, že tento človek, „kantor“ telom a dušou, vo mne zanechal stopu, ktorá sa nedá len tak vymazať. Človek nevyčerpatelnej energie, prístupný, stále s úsmevom na perách, rozhladený a zároveň skromný. V tejto dobe to vyznieva ako ideál človeka z hodín antickej filozofie, ale on taký v skutočnosti je. Jeho

životná cesta nebola jednoduchá, ale on nerád rozpráva o sebe a predsa sa v dialógu (ktorý s J.Maňákom viedol jeho žiak, dlhoročný kolega a priateľ Vlastimil Švec) podarilo poodkryť „pokrievku na hrnci“. Jednoducho formulovanými otázkami sa čitateľ dozvie o živote a názoroch profesora Maňáka nielen na pedagogiku, ale hlavne na život. Pretože učiteľ pripravený na svoju prácu za katedrou je v prvom rade človekom.

„Učiteľstvá pro mne představuje vztah k lidem (k žákům, studentům), nikoli jen k oboru, vědecké disciplíně. Je to povolání velmi krásné, ale vždy dodávám, musí se to umět.“

Výchova a humor

Súkromnú diskusiu o výchove s prof. Maňákom sme viedli v rámci predmetu Filozofia výchovy a vzdelávania. Jeho prehľad je fascinujúci, inšpiratívny a jeho názory reflektujú dobu. Naučil ma vnoriť sa do problému, nielen plávať tesne pod povrchom. Nikdy sa nebojí konfrontácie so študentmi a ako on hovoríeva, „*pohľad z druhej strany rieky obohacuje, v tom je veľkosť pedagóga*“. Spätná väzba je dôležitá, pri výchove zvlášť. Prof. Maňák to vie, uplatňuje ju v praxi a učí to svojich žiakov. Taký je aj múdry humor pána profesora Maňáka.

„... humor znamená jakýsi nadhled nad životem. Je spojen s hlubokým poznáním a pochopením lidského údělu, a to hlavně těch jeho stránek, které překvapují svou neobvyklostí, tvořivostí a někdy dokonce bizarností.“

Tento citát podľa mňa hovorí za všetko. Pointa maňákovského názoru na čokoľvek je skrytá v trefnej a humornej vete. Pozorný čitateľ ju nájde hneď, menej pozorný musí začať o jeho vete uvažovať. Atmosféra optimizmu, pocit vzájomnej blízkosti, spolupatričnosti vytvára tvorivé prostredie obohacujúce človeka. Vytvoríť takúto atmosféru vie len erudovaný učiteľ, za ktorého prof. Maňáka považujem.

Namiesto záveru

Útla knižka. Napadne každému, kto ju uvidí. Nenápadná? Možno. Ale len na prvýkrát. Kto sa do nej zahľadá a začíta, pochopí, že prvý dojem klame. *Životní cesta jako proces výchovy a sebevýchovy* je knihou, ktorá inšpiruje a otvára pohľad na človeka s veľkým Č, reflektuje názory „kantora“, ktorý prešiel svoju životnú cestu výchovy a sebvýchovy s otvorenými očami a myslou otvorenou pre inšpirácie k svojej práci. Životná cesta nie je pohodlná, zato tvorivá, prinášajúca nové poznanie a radosť všetkým, s ktorými sa stretne na našej púti.

Štefan Chudý

Brezinka, W.: Východiska k poznání výchovy. Úvod k základům vědy o výchově, k filozofii výchovy a k praktické pedagogice

Brno: L. Marek, 2001.

Wolfgang Brezinka je českému čtenáři znám zejména v souvislosti s knihou filozofické základy výchovy (1996). V současné době se k nám, zásluhou překladu A. Tučka a díky vydavatelství L. Marek, dostává Brezinkovo hlavní dílo věnované filozofii vědy, nazvané „Východiska k poznání výchovy“. První německé vydání této knihy (1971) neslo programový titul „Od pedagogiky k vědě o výchově. Úvod do metateorie výchovy“ a zaznamenalo několik revidovaných vydání. Čtvrté z nich (1978), které je nyní přeloženo i do češtiny, je koncipováno poněkud širěji – jako úvod k základům vědy o výchově, k filozofii výchovy a k praktické pedagogice. Tato myšlenková koncepce se logicky odráží i ve stavbě textu Brezinkova díla.

Na **úvod**, v němž jsou v hlubších (meta)teoretických a metodologických souvislostech diskutovány pojmy pedagogika, věda, metateorie, navazují tři stěžejní části díla – věda o výchově, filozofie výchovy, praktická pedagogika. Tyto tři uvedené oblasti Brezinka pojednává jako tři skupiny vědeckých výrokových systémů, „*protože každá teorie se vyjadřuje verbálně, lze ji také označit jako systém výroků nebo jako výrokový systém*“ (s. 116).

1. Věda o výchově. Brezinka chápe metateorii jako „*deskriptivní, kritickou a normativní teorii výrokových systémů pojednávajících o výchově*“ (s. 48). S odvoláním na kritický racionalismus klade do středu vědy o výchově intersubjektivní testování hypotéz a teorií jako „*nomotetický úkol*“ vědy o výchově. Problémy a hypotézy jsou zde východiskem zkoumání, vědecké teorie jsou jeho cílem. Nomotetická věda o výchově musí být doplňována historiografií výchovy, neboť „*výchova se děje v čase a stává se trvalou součástí minulosti*“ (s. 161).

2. Filozofie výchovy. Otázky cíle a účelu výchovy, stejně jako otázky vztahující se k filozofickým základům pedagogických výrokových systémů lze s využitím vědy o výchově řešit pouze částečně. „*Proto je nejen oprávněné, ale pro společnost dokonce nezbytné, aby vedle empirické vědy o výchově existoval také pedagogický výrokový systém, který slouží ke zdůvodnění výchovných cílů a pedagogické etiky...*“ (s. 38). Brezinka v této části svého díla uvádí přehled různých pojetí filozofie výchovy, přičemž podrobnější výklad podává o normativní filozofii výchovy. V otázce norem dospívá k požadavku, aby se k jejich zdůvodnění co nejrozsáhleji využívalo výsledků vědy o výchově.

3. Praktická pedagogika. Funkcí vědy o výchově nemá být „řízení“ praxe výchovy. To je úkolem praktické pedagogiky, kterou Brezinka chápe

jako „kombinovaný, normativně-deskriptivní systém, který informuje určité skupiny vychovatelů v určité společenské a kulturní situaci o jejich výchovných úkolech a prostředcích, jak je realizovat, a zároveň je má inspirovat k výchovnému jednání v duchu platného světového názoru a morálky“ (s. 226). Praktická pedagogika se tedy orientuje na jednání, jehož báží jsou poznatky vědy o výchově, světonázorové informace, stejně jako morální vý-
roky.

Závěrem se autor zamýšlí nad „rozmanitostí a jednotou pedagogického vědění“ (s. 253), přičemž argumentuje pro vytvoření jednotného teoretického systému z několika částečných a na sobě koncipovaných teorií. V těchto souvislostech hovoří o „odvaze k syntéze“ a také o tom, že „strach z omylu je neplodný“ (s. 254). W. Brezinka svoji knihu uzavírá slovy, jejichž dikce, dle mého soudu, trefně vyjadřuje praktický dosah celého jeho díla. „Vychovatel vždy musí jednat, i když s mnoha nejistotami. Nikdo nemůže zbavit vychovatele odpovědnosti za jeho rozhodnutí, ale bohatší poznatky vědy o výchově, filozofie výchovy a praktické pedagogiky mohou přispět k tomu, aby tato rozhodnutí mohla být přijímána co nejuvážlivěji a co nejodpovědněji.“ (s. 256)

Potud popisně informační aspekt recenze. Co se analyticko-kritického a hodnotícího aspektu recenze týče, zde se omezím pouze na několik poznámek, které spíše než recenzovanou práci budou reflektovat „pohyb“, jež Brezinkovy myšlenky v pedagogice, resp. ve vědě o výchově vyvolaly.

Původní směr tohoto „pohybu“ byl vyjádřen programovým titulem „Od pedagogiky ke vědě o výchově“ (viz Brezinka, 1971). Konzistentní teoretický koncept vědy o výchově budovaný na kriticko-racionálním základě dospěl prostřednictvím diferenciací ke třem výrokovým systémům: k vědě o výchově, k filozofii výchovy a k praktické pedagogice (viz recenzovaná práce).

Za velmi užitečnou považuji Brezinkovu závěrečnou myšlenku o „rozmanitosti a jednotě pedagogického vědění“. *Rozmanitost pedagogického vědění* se v Brezinkově přístupu manifestuje rozhraněním výrokových systémů, což s sebou mimo jiné přináší pohled na teorii a praxi jako na dvě samostatné oblasti. Tento pohled, jistě užitečný zejména pro teoretické účely, by dle mého soudu neměl vést k vzájemné izolaci teorie a praxe ani ke vzniku jisté hierarchie, kdy by věda o výchově byla nadřazena praktické pedagogice. Vyjádřeno Brezinkovými slovy, je třeba směřovat k *jednotě pedagogického vědění*, tj. k syntetickému pohledu na tři skupiny výrokových systémů, jež musí předcházet jejich zevrubná analýza, vedená z vážných vědeckých pozic a provázená zpřísněnými metodologickými nároky.

Brezinkova „Východiska k poznání výchovy“ lze právem považovat za jeden ze zásadních příspěvků do diskuse o koncepci výchovy jako oblasti

teorie a praxe zároveň, která nutně musí zahrnovat i potřebné filozofické aspekty. Jsem přesvědčen o tom, že se nám do rukou dostává dílo, které si zaslouží nejen mimořádné ocenění, ale rovněž mimořádnou pozornost všech, kteří hledají hluboká a poctivá „východiska k poznání výchovy“.

Literatura

- BREZINKA, W. *Von der Pädagogik zur Erziehungswissenschaft. Eine Einführung in die Metatheorie der Erziehung*. Weinheim: Beltz, 1971.
- BREZINKA, W. *Metatheorie der Erziehung; Eine Einführung in die Grundlagen der Erziehungswissenschaft, der Philosophie der Erziehung und der Praktischen Pädagogik*. München und Basel: Ernst Reinhardt Verlag, 1978.
- BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996.

Tomáš Janík

Beneš, M. Andragogika (teoretické základy)

Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 216 s. ISBN 80-86432-23-8

Autor knihy doc. dr. Milan Beneš v recenzované publikaci usiloval o zachycení nejdůležitějších aspektů současného pohledu na oblast výchovy a vzdělávání dospělých. Beneš ve své knize správně reflektuje posun v andragogickém myšlení, k němuž v poslední době dochází.

Úvod knihy je věnován charakteristice vzniku, rozvoji, popisu současného stavu a trendům v andragogice. První část je určena aktuálními otázkám, vztahujícím se k andragogice jako vědnímu a studijnímu oboru, rozvoji vzdělávání dospělých, sociálním souvislostem, charakteristice vzdělávání dospělých jako sociálního hnutí, vztahu lidové osvěty, vzdělávání dospělých a dalšímu vzdělávání, vzniku českého vzdělávání dospělých a současné situaci ve vzdělávání dospělých. Beneš ve své knize popisuje i kompenzační funkci vzdělávání dospělých, která byla, mimo jiné, dalším důvodem vzniku organizovaného vzdělávání dospělých. Autor v této části knihy obrací také pozornost k významu šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století pro rozvoj vzdělávání dospělých, kdy se vzdělávání dospělých začalo považovat za samostatný a rovnocenný subsystém vzdělávacího systému a samostatnou vědní disciplínu.

Další část knihy je zaměřena na základní pojmový aparát andragogiky a jeho vztah k pojmovému aparátu jiných vědních oborů, především pedagogiky, ale i sociologie, psychologie atd. Jsou zde definovány a zřetelně pojmenovány rozdíly v chápání významu slov jako enkulturace, socializace, výchova a individualizace.

V další části díla autor popisuje andragogiku jako vědu, důvod rozvoje andragogiky jako samostatné vědní disciplíny, jsou zde popsána specifika

andragogické vědy a hlavní směry andragogických teorií, popsané na jednotlivých příkladech.

Za důležitou součást knihy je možno považovat vysvětlení funkce vzdělávání dospělých z makrosociálního pohledu (pohledu ekonomických věd), institucionalizaci vzdělávání a učení se dospělých (měnící se vliv institucí, pojem instituce v andragogickém myšlení a společenské uznání sebeřízeného učení). Na tuto část knihy navazuje popis, jakým způsobem bylo a je organizováno vzdělávání dospělých, jakou úlohu má dospělý v andragogice (důležitost motivace k učení), jaké jsou cílové skupiny ve vzdělávání dospělých (např. vzdělávání seniorů) a velká pozornost je věnována také socializačním teoriím ve vztahu k dospělému a jeho vzdělávání.

Za velice přínosnou část knihy je mimo jiné možno považovat kapitulu seznamující čtenáře s profesionalizací andragogické práce, vývojem andragogických povolání, kvalifikacemi a kompetencemi andragoga, přípravou andragoga v jednooborovém studiu na vysoké škole, včetně konkrétního vymezení obsahu andragogického studia a možných cest k výkonu této práce.

Beneš se zabývá rovněž otázkami kurikula a úlohou a významem didaktiky ve vzdělávání dospělých.

Autor řeší také dnes aktuální témata – úlohu státu při vzdělávání dospělých (uvádí příklad rozpracované státní vzdělávací politiky Slovinska) a politické vzdělávání.

Závěr knihy přináší pojednání o profesním vzdělávání dospělých, o významu dalšího odborného vzdělávání, jeho přístupnosti, trendech v této oblasti a specifikaci situace v podnikovém vzdělávání v České republice.

V Přílohách jsou vymezeny základní andragogické pojmy, jsou zde se ználostí věci vymezeny osobnostní kvality andragoga, jeho profesní role, modality andragogické práce, manažersko-andragogické činnosti v organizacích, podíl andragoga na rozvoji organizace a personálním rozvoji atd.

Knihou jednoho z předních českých andragogů, doc. Dr. Milana Beneše, je komplexním dílem aktuálně reagujícím na současné otázky andragogické vědy, vycházejícím z nejnovějších poznatků. Dílo je doplněno četnými odkazy na odbornou literaturu naši i zahraniční, je jasné a srozumitelně strukturováno, dobře tematicky a logicky členěno, psáno přehlednou formou a odpovídá na mnoho otázek současné andragogické teorie i praxe. Za přínosný považují interdisciplinární a komparativní úhel pohledu autora na celou problematiku výchovy a vzdělávání dospělých.

Knihu je možno bez nadsázky označit za stěžejní andragogickou práci, která může být určena jak vysokoškolským studentům, tak pracovníkům v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých.

Richard Vaněk

Němec, J. Od prožívání k požitkářství. Výchovná funkce hry a její proměny v historických koncepcích pedagogiky.

Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-006-9. s. 111.

V posledních letech se v knihkupectvích objevilo nepřehledné množství publikací přinášejících popis nejrůznějších druhů her z nejrůznějších oblastí lidské činnosti, určených pro rozličné účely i skupiny osob. Těžko se v nich orientuje a hlavně chybí knihy poskytující hlubší a komplexní teoretické zámezi tak široké problematice. Kniha J. Němce část nepokrytého místa vyplňuje – nabízí hlubší porozumění podstatě hry prostřednictvím sledování vývoje a proměn funkce hry v historickém kontextu evoluce lidstva od pravěku až po dnešní dobu. V tradičním přehledném členění vývojových etap kultury se dozvídáme, jaké druhy her se uplatňovaly, jaké byly jejich funkce a jak se preferované funkce her postupně proměňovaly, a to až do doby dnešních víceméně multifunkčních her, pasivního požitkářství a jemu protichůdné tendence využití hry jako návratu k autentickému prožívání v dnešním rozsáhle virtuálním světě. Výstižnost názvu knihy čtenář plně docení bezprostředně po jejím přečtení.

Pojem hra je velice široký. J. Němec chápe hru jako časově ohraničenou, svobodnou duševní a tělesnou činnost jedince či skupiny, dítěte či dospělého, která vychází ze zájmu a dobrovolnosti subjektu, její smysl je buď obsažen v činnosti samé, nebo stojí mimo hru jako určitý motiv a cíl, hra se pak stává prostředkem k dosažení jiných cílů. Hra jako specifická činnost se vyznačuje specifickými pravidly a v sobě obsaženými herními prvky jako jsou soupeření či identifikace s rolemi reálnými, resp. anticipovanými, či nereálnými. Charakteristickým znakem hry jsou také její hranice, jednak časové (v souvislosti s jejím jasným časovým koncem), jednak prostorové, ve kterých se může odehrávat. Hra umožňuje setření hranic mezi reálnou skutečností a hrou, a dovoluje tak snáze prožívat obtížné situace a učit se v nich jednat, osvojovat si pravidla, rozvíjet sebe sama, učit se přemýšlet a spolupracovat, rozvíjet své smysly atd. Hráčům obvykle přináší uspokojení určitých potřeb, zábavu, poučení, prožitek, navozuje pocit libosti atd.

Hra provází každého jedince po celý život a samo lidstvo od počátku jeho vývoje. Jako výchovný prostředek, ale také prostředek rekreace a zábavy, měla hra v lidském životě vždy své pevné místo. V posledních letech jak ve výchově, tak celkově v dnešní komerční společnosti, nabývá hra na významu. Ve 20. a 21. století se stala samozřejmou součástí aktivit ve volném čase, v showbusinessu či reklamách. Kniha „Od prožívání k požitkářství“ proto vychází v době, kdy je potřeba rozumět fenoménu hry podstatně komplexněji stále naléhavější. Jak sám autor uvádí „až doposud nebyly dějiny pedagogiky rozšířeny o uplatnění hry při výchově“. K dispozici jsou jen dílčí

studie. Kniha proto vhodně rozšiřuje naše poznání v oblasti dějin pedagogiky a je publikací zaměřenou na specifickou část dějin pedagogiky – na vývoj hry, jejích podob a funkcí.

Jak se funkce hry vyvíjely? V pravěku zastávala hra výrazně kultovní roli. V antice byla docenována zejména její estetická a etická funkce, ale také politická (gladiátorské souboje atd.). Funkce hry pro rozvoj a ověřování tělesné zdatnosti má také velmi staré kořeny, například v antice k ní sloužily i známé Olympijské hry. Po celou historii lidstva si hra zachovávala výchovnou a didaktickou a také rekreační a zábavnou funkci. Například ve středověku se funkce rytířských klání změnila z prezentace bojových schopností před širokou veřejností směrem k zábavné funkci určené již jen pro vyšší kruhy. V období renesance se hra v pojetí nejvýznamnějších osobností té doby přibližuje více k výchově a posiluje se její didaktická a také zábavná funkce. Významnou osobnost v dějinách hry představuje J. A. Komenský, který zdůraznil funkci didaktické hry jako „metody libé“. Kniha J. Němce neopomíná ani vývoj školní divadelní hry, zejména pak jezuitského divadla. Z období klasicismu a osvícenství uvádí autor nejmarkantnější názory J. Locka (důraz na mravní funkci hry a hračky) a J. J. Rousseaua (důraz na didaktickou funkci hry a požadavek, aby jakékoli činnosti při výchově měly podobu hry).

Představeno je také 19. století s nově vznikajícími institucemi pro děti předškolního věku a významné osobnosti reformní pedagogiky přelomu 19. a 20. století jako jsou H. A. Fröbel (tzv. Fröbelovské dárky), u nás J. V. Svoboda, J. Piaget (vývoj dítěte a jeho hry), M. Montessori (didaktický smyslový materiál), O. Decroly, J. Dewey, P. Petersen či R. Steiner, z něhož vycházející waldorfská pedagogika povyšuje hru na stěžejní prostředek výchovy a za nejlepší druh hry považuje tu, kterou děti odezírají od života, volnou a svobodnou hru bez striktních pravidel. Vyzdvihována je mravní a didaktická funkce hry i hraček a význam rozvoje smyslového vnímání jejich prostřednictvím. Autor zmiňuje také rozvoj hry s loutkami typu kašpárka v nových školkách a vůbec loutkového divadla v předškolním a mladším školním věku či rozvoj dramatické výchovy a dramatizace. Opmínut nezůstává samozřejmě ani rozvoj volnočasových organizací (YMCA, Sokol, woodcrafterské hnutí, skauting, Junák či J. Foglar, J. Zapletal aj.) a důraz na seberozvíjecí, sebepoznávací a sebevýchovnou funkci hry ve 20. století.

Konec 20. století je opravdu pestrý. Virtuální hry nám přinášejí fyzickou pasivnost, iluzi konce a vícera pokusů, rozvíjí se hry pro dospělé, psychohry, objevují se dílčí hry typu Rubikovy kostky či velké sběratelské hry pro děti, dochází k rozvoji dramatických a didaktických her ve školách atd. Naše současnost je poznamenána postmoderní definicí světa, světa jako hry. Dříve

hra sloužila k prožívání, dnes slouží hlavně pasivnímu požitkářství. Dnešní doba mnohé prožitky prostřednictvím konzumu, virtuální reality a podobných výtobytků pouze předstírá. Na druhou stranu ale nelze přehlédnout protichůdnou tendenci, kdy hra poskytuje možnosti v pseudoreálném světě zprostředkovaném médiu prožívat svět bezprostředně, poznávat sebe sama, své skutečné možnosti, žít a prožívat spolu s ostatními. Němec ukazuje současnost jako věk objektivních příležitostí ke hře – žádná jiná epocha nedisponovala tak gigantickým aparátem pro hru (hřiště, herny, stadióny, mezinárodní, národní i místní soutěže, parky, masová výroba hraček, virtuální hry, ...) jako ta dnešní. „Hra na konci našeho století proniká do veškerého lidského konání. Není to fenomén, který by se spojoval už jen s dětmi a mládeží. Své hry má nyní každý obor lidské činnosti, ať už je to pedagogika, psychologie, sociologie nebo matematika, statistika, vojenství, management apod.“

Poslední kapitola knihy přináší závěry dosavadní historicko-srovnávací analýzy. Hra jako výchovný prostředek má v dějinách pedagogiky své pevné místo jak v oblasti školní, tak mimoškolní. K této zásadní funkci hry se připojují ještě další, specifické, závislé na kulturním kontextu určité doby (hra může být určena jen pro některé skupiny osob, určitý typ her je upřednostňován v konkrétní době, her se při výchově využívá častěji v myšlenkově volnějších obdobích). Motivace ke hře se u dítěte a pedagoga liší, pro dítě byla v dosavadní historii hra nejčastěji motivována libostí, radostí a zábavou. Motivace k používání hry u pedagoga závisí mimo jiné na kulturním kontextu dané doby a jeho filosofických východiscích. Význam hry pro individuum je víceméně stále stejný, mění se ovšem pro pedagoga a společnost. Proměňuje se také preference určitých druhů her, i když většinou ve všech historických epochách jsou všechny základní druhy her zastoupeny. V rámci historického vývoje je patrná také proměna hry monofunkční v hry polyfunkční. Dnes již stěží nalezneme jednu hlavní funkci hry, používáme proto obecného označení „výchovná funkce“ hry. Výchovný význam hry se tak stále více promítá do všech složek edukace, do výchovy tělesné, mravní, citové, estetické atd.

Význam této knihy lze shrnout do následujících bodů:

- Vychází v aktuální době, kdy jsou knihkupectví zaplavena rozličnými knihami s příklady her různé úrovně i zaměření a s příklady zahraničních her ještě nedostatečně vžitých v českém prostředí. Poskytuje cenné teoretické zázemí a porozumění podstatě hry z historicko-vývojového hlediska.
- Přináší hlubší i komplexnější pohled na hru v jejím historickém vývoji,

zejména ve změnách jejích funkcí. Doplňuje málo zpracované místo dějin pedagogiky.

- Shrnuje závěry plynoucí z historického vývoje funkce hry v západní společnosti a přináší hlubší pochopení postavení hry v současné době.
- Je vhodným zdrojem pro zopakování dějin pedagogiky a pojetí výchovy v základních etapách vývoje lidstva z hlediska problematiky hry. Každá kapitola i celá kniha má na závěr stručné shrnutí, což usnadňuje čtenáři orientaci.
- Lze ji díky její čtivosti doporučit všem zájemcům o hlubší poznání hry jako společenského fenoménu.

Kateřina Vlčková

Objednávka

Objednávám(e) Pedagogickou orientaci č.,
objednávám(e) předplatné Pedagogické orientace na r. 2004 a žádám(e)
o její zaslání (zasílání) v počtu exemplářů na adresu

Datum: Podpis:

Pedagogická orientace, Brno 2003, č. 3 Odborný čtvrtletník a zpravodaj ČPdS

Redakční rada

Předseda: Prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc. (Brno)
Ved. redaktorka: Doc. PhDr. Zdenka Veselá, CSc. (Brno)
PhDr. Dana Knotová, Ph. D. (Brno)
PhDr. Jana Kohnová (Praha)
Doc. PhDr. Milena Kurelová, CSc. (Ostrava)
PhDr. Dana Tomanová, CSc. (Olomouc)
Mgr. et Mgr. Jana Doležalová (Hradec Králové)

Adresa redakce: PhDr. Dana Knotová, Ph. D.
Ústav pedagogických věd
FF MU, Arne Nováka 1, 660 88 Brno
e-mail: redakce@cpds.cz

*Administrace
a sekretariát:* PaedDr. Marta Rybičková, Veletržní 3, 603 00 Brno
tel. (zázn.), fax: 543 23 27 22,
e-mail: sekretar@cpds.cz

Internet: www.cpds.cz

Vydala: Česká pedagogická společnost
v nakladatelství KONVOJ, spol. s r. o., Berkova 22,
612 00 Brno, e-mail: konvoj@konvoj.cz

ISSN 1211-4669